

Els mamífers

Albert Burgas Riera i Daniel Burgas Riera

Introducció

En la majoria d'espais naturals que visitem ens resulta molt difícil veure algun mamífer, i normalment tornem a casa havent vist moltes coses excepte mamífers salvatges. Això és degut a que aquest és un dels grups de costums més esquerpes. Alhora, a diferència dels humans, la immensa majoria de mamífers són d'hàbits nocturns o crepusculars, és a dir, que concentren l'activitat a la nit o al vespre i l'alba. Altrament, una oïda i olfacte extremadament desenvolupats els ajuden a evitar l'ésser humà i altres perills. Per aquestes raons, si volem conèixer la comunitat de mamífers d'una zona ens caldrà molta paciència i un bon assortiment de recursos.

El coneixement dels rastres que deixen els mamífers ens és de gran utilitat. Podem advertir la presència de moltes espècies i fins i tot quantificar les poblacions, identificant les petjades, excrements, caus o altres rastres de la seva activitat. Això és especialment útil per espècies de mida mitjana i gran, com els carnívors, ungulats, o lagomorfs (conills i llebres).

El trampeig fotogràfic és molt útil per a carnívors. Aquesta tècnica consisteix en què el mateix animal faci disparar una càmera fotogràfica mitjançant el seu pes o al travessar una barrera de llum infraroja.

Pels petits mamífers aquestes tècniques no solen servir, així que normalment es capturen o, sinó, s'estudien les restes que deixen els seus depredadors.

La menor diversitat de mamífers respecte altres grups animals (29 espècies de mamífers respecte les 267 d'ocells als aiguamolls del Baix Empordà), ens permet tractar-los de manera més concreta.

Insectívors (O. Insectivora)

Eriçó fosc

Erinaceus europaeus

És una espècie que podem trobar en ambients humits on hi hagi mosaic de bosc i prats. S'alimenta principalment d'insectes, cargols i llimacs tot i que té un espectre alimentari molt ampli que inclou també matèria vegetal.

No té gaires depredadors naturals. No obstant això, degut a la seva conducta de

defensa, que consisteix a quedar-se quiets i fets una bola de pues al sentir-se amenaçats, molts moren atropellats a les carreteres.

Un dels llocs més escaients per trobar-lo és la Fonollera.

Una altra espècie molt semblant és l'eriçó clar (*Atelerix algirus*), de requeriments molt més mediterranis. D'aquesta espècie, tot i que se l'ha trobat a la comarca, de moment no hi ha cap dada al Baix Ter.

Musaranya vulgar

Crocidura russula

(Figura 46) És la única musaranya present amb seguretat al Baix Ter. De dimensions molt reduïdes (entre 9 i 13 centímetres) té un metabolisme molt accelerat, per la qual cosa sempre està cercant menjar nerviosament, bàsicament petits insectes.

Prefereix els llocs no massa humits, ja que es tracta de una espècie mediterrània però que mantinguin una certa vegetació herbàcia on refugiar-se i buscar l'aliment.

L'altre espècie que podria habitar a la zona és la musaranya nana (*Suncus etruscus*). És el mamífer més petit d'Europa. Prefereix refugiar-se sota cúmuls de pedres recoberts de vegetació, que és un ambient escàs a la costa del Baix Ter.

Rats penats (O. Quiroptera)

Les persones no solen sentir simpatia vers aquest grup. No obstant se'ls ha de reconèixer la seva importància com a controladors d'insectes molestos per l'home.

Els hàbits nocturns i la capacitat de vol fan que sigui tot un repte poder-los estudiar. Per fer-ho es cerquen les cavitats on poden habitar, alhora que s'usen aparells especials per detectar els ultrasons que emeten.

Als aiguamolls del Baix Empordà no s'ha fet cap estudi dels rats penats. Tot i així és evident la manca de refugis on passar el dia (Coves, cases, forats d'arbres...). Per tant, la major part de rates pinyades provenen dels massissos i les construccions humanes dels voltants. Entre les espècies que hem detectat sobre les mateixes zones humides i les que habiten el Massís del Montgrí hem extret una relació de espècies potencialment presents al PEIN:

Rat penat de ferradura petit (*Rinolophus hipposideros*)

Rat penat de ferradura mediterrani (*Rinolophus euryale*)

Rat penat de ferradura gran (*Rinolophus ferrumequinum*)

Rata pinyada pipistrel·la comuna (*Pipistrellus pipistrellus*)

Rata pinyada de vores clares (*Pipistrellus kuhlii*)

Rata pinyada pipistrel·la menuda (*Pipistrellus pigmaeus*)

Rat penat de cova (*Miniopterus schreibersi*)

Rat penat de cua llarga (*Tadarida* sp.)

(*Myotis* sp.)

Carnívors (O. Carnívora)

Des de sempre aquest grup s'ha considerat enemic dels interessos humans. Malgrat que ocasionalment puguin alimentar-se d'animals domèstics i espècies apreciades per la caça, massa sovint s'oblida el paper importantíssim com a controladors de plagues, especialment de rosegadors. Un millor coneixement de la seva dieta mostraria, de ben segur, que no es tracta d'un grup tan nociu com es pensa. Aquesta constant persecució ha fet dels carnívors europeus un grup de costums esquerpes, guardant les distàncies amb l'activitat humana.

Guilla, guineu

Vulpes vulpes

És una espècie àmpliament distribuïda i abundant a tota la zona del Baix Ter.

El seu èxit radica en la seva tolerància a la presència humana i en els seus hàbits oportunistes; és capaç d'alimentar-se de deixalles generades pels humans, carronyes, tota mena d'animals de petites dimensions, així com una bona proporció de fruits diversos.

Els exemplars que freqüenten els aiguamolls del Baix Empordà són generalment visitants provinents de les zones dels contorns.

Teixó, toixó

Meles meles

Tot i tenir un aspecte més semblant a un os de talla reduïda, forma part de la família de les feristes (grup que inclou mosteles, fures, llúdrigues...).

El teixó és omnívor, i s'alimenta, en gran part, de vegetals i invertebrats que troba a la superfície del sòl o excavant amb les seves urpes.

Prefereix fer el cau en zones de bona cobertura forestal, per la qual cosa no el trobem criant a la mateixa extensió de l'EIN dels aiguamolls del Baix Empordà. No

obstant apareixen de tant en tant provinent de les rodalies, en cerca d'aliment o nous territoris.

Llúdriga

Lutra lutra

(Figura 47) A mitjans de segle XX encara era fàcil trobar rastres de la llúdriga a la part baixa del Ter, el Ter vell i per tot el complex de recs que solquen la plana. No obstant això, durant la segona meitat de segle, degut a la persecució directe i a la contaminació de les aigües, la seva població va reduir-se dràsticament fins desaparèixer de tota la província.

El 1993 es va iniciar el Projecte Llúdriga, que alliberaria nombrosos exemplars per les conques de la Muga i el riu Fluvià. Aquesta població reintroduïda també ha colonitzat el riu Ter.

Als aiguamolls del Baix Empordà s'ha detectat al Ter Vell i al Daró, fins les Basses d'en Coll, on ha arribat mitjançant la xarxa de rec. Tot i així sembla que encara no hi troba les condicions adequades, ja que la seva presència és irregular i temporal.

Turó, espucnaix

Mustela putorius

Està íntimament relacionat amb les fures domèstiques. A la zona de l'Empordà se'l troba sovint en ambients de mosaic, amb cursos d'aigua propers. Aquí s'alimenta sobretot de granotes, micromamífers, rèptils i conills.

Tot i que és present a bona part de la península, les seves poblacions han disminuït dràsticament en els darrers anys. Aquest fet s'explica per una combinació de causes com la persecució cinegètica, la pèrdua d'hàbitat i els atropellaments a les nostres carreteres. El soterrament de la xarxa de recs pot tenir conseqüències nefastes per a la seva supervivència.

Pels costums marcadament nocturns i la baixa densitat, aquest és el carnívor menys conegut de l'àrea d'estudi. S'ha trobat just als entorns de l'àrea considerada.

Mustela

Mustela nivalis

És el carnívor mes menut d'Europa, però que amb els seus 20 centímetres és capaç de caçar preses tant o més grans que ella. Està especialitzat en caçar rosegadors de talla mitjana, encara que, quan aquests escassegen, pot aprofitar tota mena de recursos.

És una espècie ben representada a casa nostra, ja que els ambients aigualosos li ofereixen un abundós recurs de micromamífers.

Fagina, gorja blanc

Martes foina

La fagina no cria pas a la mateixa zona dels aiguamolls. Al nostre territori, el seu habitat preferent són les zones no inundables i més aviat seques, amb vegetació arbustiva, boscos de pins o alzines i amb roquissars on abundin les grietes i fissures que li serveixen de refugi. No obstant això baixa de les masses muntanyoses dels voltants, tot cercant l'abundor de menjar de les zones humides. En tals casos podem detectar fàcilment la seva presència pels rastres característics que deixa, al tractar-se d'un carnívor que basa bona part de la seva dieta en fruits diversos permet reconèixer ràpidament els seus excrements.

Gat mesquer, geneta

Genetta genetta

Comú a bona part de Catalunya, també es present al litoral del Baix Ter. Requereix zones ben arbrades on poder-se refugiar durant el dia. Tot i que visita regularment totes les zones del Baix Ter amb una mínima cobertura arbòria, procedent de les serres i altres indrets de la plana, un dels llocs on és més habitual és la Fonollera, on possiblement hi hagi alguna parella estable. Tot i ser estrictament nocturna denota la seva presència per la costum de fer latrines sobre roques grans o construccions humanes poc freqüentades (cases abandonades, coberts...) on trobem excrements formats bàsicament per restes de micromamífers i plomes de petits ocells.

Herbívors (O. Artiodactila)

Porc senglar

Sus scrofa

Sol alimentar-se de tubercles i arrels que troba furgant amb el morro. Aquesta dieta unida amb les incursions a zones conreades, en fa una espècie avorrida pels agricultors. Per altra banda és una espècie molt apreciada pels caçadors.

Degut a l'enorme capacitat d'adaptació d'aquesta espècie i a l'augment de la superfície boscosa a les nostres contrades, les poblacions de senglar han augmentat dràsticament en els darrers anys. A les comarques gironines trobem algunes de les poblacions més abundants del Principat.

Als aiguamolls del Baix Empordà és una espècie regular però poc abundant, que usa els espais de canyissars com a refugi durant les visites a la plana.

Rosegadors (O. Rodentia)

Aquest és un grup popularment conegut per la seva vinculació als ambients lligats a l'home i els perjudicis que algunes espècies han ocasionat a la societat. No s'ha fet cap seguiment dels micromamífers dels aiguamolls del Baix Ter, cosa que no permet aprofundir massa en la seva distribució a la zona.

Esquirol

Sciurus vulgaris

Aquest rosegador va patir una forta davallada durant els anys setanta, cosa que el va situar fora de les llistes d'espècies cinegètiques.

Té preferència pels boscos de pi, especialment pi blanc (*Pinus halepensis*), tot i que pot habitar en tota mena de boscos.

A l'EIN el trobem lligat a la presència de pins, a la Fonollera i a l'extrem sud de l'espai.

Ratinyol, ratolí mediterrani

Mus spretus

Suporta ambients més secs que el ratolí casolà i, a diferència d'aquell, no té el costum d'ocupar construccions humanes.

Ratinyol, ratolí domèstic

Mus domesticus

És el ratolí que podem trobar a les infraestructures humanes, si bé no depèn d'aquestes per viure. Està distribuït a la pràctica totalitat del Baix Ter.

Ratinyol, ratolí de bosc

Apodemus sylvaticus

Tot i preferir marges de bosc de caràcter mediterrani, el podem trobar en bona part dels ambients empordanesos, però no sovintaja els habitatges humans.

Rata comuna, rata de claveguera

Rattus norvegicus

Molt més lligada a la civilització que la rata negra, viu principalment en cases i clavegueres; normalment en ambients més humits que la seva congènere.

Així, en aquesta àrea la trobem preferentment prop dels càmpings i zones urbanitzades, per bé que també ocupa zones agrícoles.

Rata negra

Rattus rattus

Es diferencia de l'anterior per ser de menors dimensions, però tenir el musell, les orelles i la cua més llargues, a part de presentar el pèl de color més fosc. És desplaçada per la rata comuna en els ambients més humits i humanitzats. És més enfiladissa que la rata comuna, i acostuma a fer el niu entre el brancatge d'arbres o arbustos.

Als aiguamolls del Baix Ter no està tant ben representada. Sobretot està més lligada a zones arbrades.

Rata d'aigua, rat buf

Arvicola sapidus

Íntimament lligada a sistemes aquàtics. S'alimenta principalment de les parts tendres de vegetals, com el canyís (*Phragmites australis*) i la balca (*Typha sp.*).

Als aiguamolls del Baix Ter tan sols manca a les basses salobroses de la Pletera.

Talpó comú

Microtus duodecimocostatus

Rosegador molt comú, de costums subterranis. Prefereix instal·lar-se en terrenys antigament conreats i posteriorment abandonats, on li és més fàcil excavar les galeries.

És una de les preses més capturades per les òlibes (*Tyto alba*) de la plana Empordanesa.

O. Lagomorfa

Llebre europea

Lepus europaeus

Aquest excel·lent corredor, també és capaç de fer grans desplaçaments. A la plana del Baix Ter la trobem especialment entre fruiters, encara que visita també els terrenys més pròxims a la costa.

Conill

Oryctolagus cuniculus

(Figura 48) És originari de la Península ibèrica tot i que s'ha introduït a moltes regions del planeta. Ha sofert dues epidèmies, la mixomatosi i la malaltia hemorràgica vírica, que han fet veritables estralls en les poblacions d'arreu, i conseqüentment també en els seus depredadors. El trobem a tots els ambients del paratge, des de les dunes litorals fins als conreus circumdants.

Figura 46.- Musaranya vulgar.
Crocidura russula. Foto: Marc Mari

Figura 47.- Llúdriga. *Lutra lutra*.
Foto: Joan Becarés

Figura 48.- Conill. *Oryctolagus cuniculus*.
Foto: Joan Becarés

Més informació:

- BANG, P. i DAHLSTRÖM P. 1974. *Huellas y señales de los animales de Europa*. Omega. Barcelona.
- BLANCO, J. C. 1998. *Guía de campo de los mamíferos de España*. Vol. I y II. Ed. Planeta. Barcelona.
- CASTELLS, A. i MAYO M. 1993. *Guía de los mamíferos en libertad de España i Portugal*. Ed. Pirámide. Madrid.
- GOSÁLBEZ, J. (ed.). 1987. *Amfibis, Rèptils i Mamífers. A: Història Natural dels Països Catalans*, 13. Enciclopèdia Catalana, Barcelona. 498 pàg.
- GOSÁLBEZ, J. 1987. *Insectívors i rosegadors de Catalunya. metodologia d'estudi i cataleg faunistic*. Ketres ed. Barcelona.
- GOSÁLBEZ, J., GRABULOSA, I., FELIX, J., GÖTZENS, G., LÓPEZ-FUSTER, M. J. i S. RUIZ. 1994. *Els mamífers de l'Empordà*. A: GOSÁLBEZ, J., SERRA, J. i VELASCO, E. (eds) *Els sistemes naturals dels aiguamolls de l'Empordà*. ICHN. Barcelona.
- RODRÍGUEZ, J. L. 1993. *Guía de campo de los mamíferos terrestres de España*. Omega. Barcelona.
- RUIZ-OLMO, J. i AGUILAR A. 1995. *Els grans mamífers de Catalunya*. Lynx Ed. S.A. Barcelona.
- SCHÖBER, W. i GRIMMBERGER E. 1996. *Los murciélagos de España y de Europa*. Omega. Barcelona.